

Kitap Tanıtımı

ARŞİV DÜNYASI

Cilt:7 - Sayı:1
2020/Yaz

BİLGİ MERKEZLERİ: SAĞLIK VE AFET BİLGİ YÖNETİMİ

Öğr. Gör. Ayşegül Hülçen DÖNMEZ

İstinye Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü

adonmez@istinve.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6563-1311>

Kuzucuoğlu, A. H. ve Şeşen, Y. (Eds.) (2020). Bilgi Merkezleri: Sağlık ve Afet Bilgi Yönetimi. İstanbul: Hiperyayın.

Bilginin yayılmasına yardımcı olan kurumların başında gelen bilgi merkezleri, hem içinde bulunan insan ve materyal kaynağının hem de yararlanıcıların güvenliği ve sağlığı açısından gerekli önlemler alınmazsa riskli durumların yayılmasına sebep olan kurumlara dönüşebilirler. Bilgi merkezlerinde okuma, araştırma, depolama ve kullanıcı salonlarında bulunan objeler çevresel nedenler, afetler ve

insanlardan kaynaklanan çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadırlar. Bilgi merkezleri olan kütüphane ve arşivlerde görev yapan çalışanların olduğu gibi tüm arşiv koleksiyonunun korunması, yönetilmesi ve muhtemel olumsuz iklimsel koşullardan etkilenmesinin minimum seviye düşürülmesi önemlidir. Bunun yanında malzemelerin afet risklerinden öncelikli olarak korunması için ele alınması gereken konuların da ön plana alınması gerekmektedir. Editörlüğünü Doç. Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU ve Öğr. Gör. Yasin ŞEŞEN'in yaptığı afet ve sağlık yönetimi ile bilgi merkezlerinin aralarındaki bağlantıları ortaya koymak amacıyla taşıyan bu kitap 'Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği', 'Kütüphane Biliminde Sağlık Yönetimi' ve 'Kütüphane Biliminde Afet Yönetimi' olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm olan 'Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği' bölümüne, Hülya Çelik ŞEŞEN 'Türkiye'de Bilimsel Kaynakların Hukuksal Denetimi' adlı çalışmasıyla, Yasin ŞEŞEN 'Verimli Bilgi Yönetimi Açısından Belge ve Bilgi Güvenliği Unsurları' adlı çalışmasıyla, Bahattin YALÇINKAYA 'Dijital Koruma Bağlamında Elektronik Belge ve Arşiv Yönetim Sistemlerinde İş Devamlılığı ve Felaketten Kurtarma' adlı çalışmasıyla, Yasin ŞEŞEN & Derya ÇANKAYA 'Türkiye'de Bilgi Kaynağı Olarak Kartografik Materyal Bulunduran Devlet Kurumlarının Dermelerinin İçerik Analizi' adlı çalışmalarıyla ve Yasin ŞEŞEN & Vedat GÜLTEKİN 'Türkiye Ulusal Kamu Entegre Veri Merkezi Çalışmaları: 2023 Vizyonu' çalışmaları ile katkıda bulunmuşlardır.

İlk bölümde değinilen konulardan biri dijital korumaya yönelik gereksinimlerin ve dijital ortamda karşılaşılabilecek sorunların ne olduğu ve dijital afetlere yönelik organizasyon politikalarında neler

olması gerektirir. Gelişen teknolojiyle birlikte elektronik ortamda belge ve arşiv malzemesinin oluşturulmaya başlanması klasik anlamda afet planlama, iş devamlılığı ve felaketten kurtarma süreçlerine yeni bir kavramın daha eklenmesine yol açmıştır. Bu kavram ‘dijital korumadır’. Fiziksel anlamda afetlere hazırlanma ya da bir iş devamlılığı planı oluşturma dijital korumayı da kapsayacak biçimde ele alınmalıdır. İş devamlılığı ve felaketten kurtarma konuları insan hatalarını asgari düzeye çekecek bir biçimde değerlendirilirken, elektronik ortamda üretilmiş arşiv malzemesi ve belgeler ancak dijital koruma prensipleri ile felakete karşı korunabilirler. Afet planlamalarında kurumlar genellikle kâğıt üzerinde kalan politikalar oluşturmaktan öteye geçememektedirler. İş devamlılığı konusunda organizasyonlarda yaşanan iş kesintilerinin dakikalar sürmesi bile kurumların saygınlıklarının zedelenmesine neden olabilmektedir. Kurumlar bu sorunun farkında olarak, afetlerde oluşabilecek bütün kötü senaryolara birden çok boyutuyla hazırlanmalı, gerekli tedbirleri almalı ve en önemlisi bu tür olumsuzlukları ciddiye alıp gerekli finansal yatırımı yapmalıdır.

2020 yılının Mart – Haziran döneminde yaşanan COVID-19 pandemi sürecinde, salgının büyümesi nedeniyle kurum ve kuruluşlar uzaktan çalışma modeline geçmişlerdir. Bu durumun olumlu sonuçları arasında kurumların iş kaybı yaşamamasını ve uzaktan da olsa EBYS sayesinde işlerini devam ettirebilmelerini sayabiliriz. Üniversitelerden birçok sektöre tüm kurumlar iş devamlılıklarını EBYS üzerinden devam ettirme imkânı bulmuştur. Bu şekilde ilerlemesi ve sonuçlanması gereken resmi evrak işleri askıda kalmamıştır. Bu durum organizasyonlardaki yöneticilerin EBYS’nin önemini ve misyonunu daha iyi kavramasını da sağlamıştır. Olumsuz sonuçlar arasında ise insan hatası nedeniyle ortaya çıkabilecek güvenlik zafiyetlerini ve yoğun kullanım, sistemlere aşırı yüklenme ve dolayısıyla donanım ve ağ alt yapısının yetersiz kalmasını söyleyebiliriz. Belki de en bariz olumsuz sonuç organizasyonların yaklaşık on beş senedir ellerinde bulunan bu sistemlerin kıymetini anlamamış olduğu gerçeği ile yüzleşmeleri olmuştur. Covid-19 pandemi dönemine kadar bir şekilde ertelenen uzaktan çalışma modeli ve iş süreçlerinin artık önümüzdeki dönemde de devam edeceği ihtimaline karşı uzaktan çalışma modeline uygun iş süreçlerinin EBYS’de tanımlanması gerekliliği bulunmaktadır.

Bu bölümde ayrıca bilimsel kaynakların hukuksal denetimi ve bilgi güvenliği konularına yer verilmiştir. Akademik ürün ortaya koyan her araştırmacı ve akademisyenin kendi eserine sahip çıkması gerektiğini vurgulayarak Türkiye’de dergi editörlerinin ve hakemlerin denetlenmeye ihtiyaçları olduğunu ve bu denetim doğrultusunda, reddedilen makalelerin ve bunları reddeden hakem raporlarının yayınlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu denetlemenin YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) veya TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) tarafından yapılabileceği değerlendirilmektedir. Gerektiği durumlarda bu kurumların, editörlere, hakemlere ve hatta yazarlara bile çeşitli yaptırım uygulama yetkileri olmalıdır. Çalışmada ayrıca akademik dergilerde ortaya çıkan kayırmacılık gibi olumsuz durumların takip edilmesi gerektiğine ve dergi sayılarında yayınlanan makalelerde görülen anormalliklerin açıklanması gerektiğine değinilmiştir.

“Dünyanın önde gelen bilgi teknolojileri ve yazılım şirketlerinden biri olan Hewlett-Packard’ın yapmış olduğu Siber Güvenlik Riskleri Raporu’na göre, 2019 yılında yapılan siber saldırı sayısının %78 arttığı görülmektedir. Bu nedenle, uluslararası güvenlik zaafı ve tehditleriyle mücadele edebilmek amacıyla iş birliğine duyulan ihtiyaç zaman içerisinde artmaktadır. Bilgi toplumunda bilgi, gerçek sermaye ve zenginlik yaratan başlıca kaynaktır. Bilgi toplumunun oturtulması için bilgi yönetiminin verimli şekilde işletilmesi gerekmektedir. Bilgi yönetiminin verimli bir şekilde yerine getirildiği kuruluşlarda, bilgi hâkimiyeti en üsteki unsur olacaktır. Bilgi toplumunun özelliklerine göre yeniden şekillenecek olan bilgi kurumlarının performansı ve sorumluluğu giderek artacaktır. Bilgi ve belgelerin fiziksel ve teknik şartlar altında korunabilmesi için risk odaklı süreçler güncellenmelidir. Bilgi ve belge güvenliği konusunda geçerli olan risk odaklı süreçler güncellenmelidir. Bilgi ve belge güvenliği konusunda kurum yöneticileri ve kurum çalışanları çeşitli kurslar aracılığıyla eğitim görmeli ve eğitimlere kalıcı olacak şekilde devam edilmelidir. Ayrıca ‘Türkiye Bilgi ve Belge Güvenliği Bakanlığı’ kurulması önerisi de bu bölümde yapılan çalışmalarda bilgi güvenliği anlamında önemli bir değerlendirmedir.”

‘Kütüphane Biliminde Sağlık Yönetimi’ konulu ikinci bölüme Vedat GÜLTEKİN ‘Sağlık Okuryazarlığı Çerçevesinde Kişisel Sağlık Bilgi Sistemi E-Nabız Uygulamasının Değerlendirilmesi’

çalışması; Perihan ŞENEL TEKİN ‘Sağlık Bilgi Yönetim Sistemleri’ çalışması; Ayşegül Hülçen DÖNMEZ & Güssün GÜNEŞ ‘Sağlık İletişimi ve Takip Bilgi Sistemlerinin Periyodik Sağlık Muayeneleri (PSM) Farkındalığına Etkisi ve COVID-19 Salgın Sürecindeki Uygulamalar’ isimli çalışmaları ve Güssün GÜNEŞ & Ebru KAYA ‘COVID-19 (Koronavirus) Salgınında Üniversite Kütüphaneleri ve Kütüphanecilerin Rolü’ isimli çalışmaları ile katkı sağlamışlardır. Bu bölümde sağlık iletişimi, sağlık okuryazarlığı, koruyucu sağlık konuları ve sağlık bilgi sistemleri kapsamında afet süreci değerlendirilmiştir. Sağlık yönetiminin önemli konularından biri olan halk sağlığı ve sağlık okuryazarlığını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Sağlık okuryazarlığı yüksek olan toplumlarda koruyucu sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanılırken düşük olan toplumlarda ise tedavi edici sağlık hizmetlerine eğilim olmaktadır ve bunun da hem toplum sağlığı açısından hem de ekonomik açıdan olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Özellikle COVID-19 pandemi sürecinde halk sağlığının ve bireylerin sağlık okuryazarlık seviyelerinin yüksek olmasının önemi daha da anlaşılmıştır. Bu bağlamda hem sağlık iletişiminin hem de sağlık bilgi sistemlerinin etkin bir şekilde kullanılması sağlık okuryazarlığının artırılmasına ve kişilerin koruyucu sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu konuda da kütüphanecilerin, bilgi merkezi çalışanlarının önemli rolü bulunmaktadır.

Sağlık okuryazarlığının yaygınlaşması ve e-Nabız uygulamasının sürdürülebilir olabilmesi için bireylere sağlık okuryazarlığı becerileri çocukluktan itibaren kazandırılmalıdır. Okul döneminde, sağlığın iyileştirilmesi ve sağlık okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması amacıyla eğitim-öğretim faaliyetleri içinde bu konulara yer verilmelidir. Sağlık okuryazarlığı konusunda toplum bilinçlendirilmeli, bu konuda tüm kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri birlikte ortak çalışmalar yapmalıdır. Sistem üzerindeki bilgilerin güvenliliği ve gizliliği konuları üzerine çalışmalar yapılmalı ve sistem buna yönelik sürekli geliştirilmelidir. Sağlık personeli tarafından hizmet alanlara konunun önemi anlatılmalıdır. Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık okuryazarlığı politikası oluşturulmalı toplumun sağlık okuryazarlığı seviyesinin yükseltilmesi için gerekli adımlar atılmalıdır. E-nabız sistemi kullanıcılarından belirli aralıklarla geri bildirim alınmalıdır. Sağlık bilgi sistemlerinin ve sağlık iletişiminin sağlık okuryazarlığı ve halk sağlığı konusundaki etkisinin ise ne kadar önemli olduğunu bu bölümdeki çalışmalar özellikle vurgulamaktadır. Bireylerin sağlık okuryazarlık seviyeleri ve koruyucu sağlık uygulamaları bilgileri oldukça yetersizdir. ‘e-Nabız’ ve ‘Hayat Eve Sığar’ gibi uygulamalar ile bireyler kendi sağlık yönetimleri konusunda bilinçlendirilmeli ve yönlendirilmelidir. COVID-19 salgın sürecinde uygulanmaya başlayan Pandemi İzolasyon Takip Projesi gibi projeler sağlık bilgi sistemi alt yapımızın ne kadar elverişli olduğunu göstermektedir. Bilgi sistemleri halk sağlığı ve koruyucu sağlık konularında daha etkin kullanılarak bireylerin sağlık okuryazarlıkları artırılabilir.

Kitabın son bölümünde ise afetler ve olası riskler karşısında ciddi zarar görmekte ya da yok olmakta olan kütüphanelerdeki nadir kitaplar, el yazmaları, bilgi kaynakları ve materyallerin karşı karşıya buldukları risklerin analizi ve yönetimi, afet yönetiminde bilgi merkezi uzmanlarının sorumlulukları, afet yönetimi ve coğrafi bilgi sistemleri konularına yer verilmiştir. Huriye ÇOLAKLAR ‘Kütüphaneler ve Bilgi Merkezlerinde Risklerin Analizi ve Risk Yönetimi’ çalışması ile Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU ‘Afet Yönetiminde Bilgi Merkezi Uzmanlarının Sorumlulukları’ çalışmasıyla; Kaan GÜRBÜZ ‘Afet Taşkın Verisi ve Taşkın Yönetimi: Almanya ve İtalya Örnekleri’ çalışmasıyla; İbrahim TAŞDEMİR ‘Afet Yönetimi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri’ çalışmasıyla; Kübra Zayim GEDİK ‘COVID-19 Salgını: Tıp ve Sağlık Bilimleri Kütüphanecilerinin Afet Yönetimi Süreçlerindeki Rollerini’ çalışmasıyla bölüme katkıda bulunmuşlardır. Bu bölümdeki çalışmalarda ortaya konulan değerlendirmelere göre acil durum ve afetlerde önceden alınacak tedbirler sayesinde oluşacak şiddetin etkileri sınırlandırılıp, yaşanabilecek büyük zararlar da en aza indirilebilmektedir. Afetlerden en az şekilde etkilenip, can ve mal kaybını en aza indirmenin etkili yolu; toplumun her kesimine yönelik afetlerden korunma kültürü oluşturulması konusunda eğitim verilmesi, afet bilgi okuryazarlığını geliştirilmesi ve etkin afet bilincinin oluşturulmasıdır. Acil durum ve afetlere karşı yeterli bilgi düzeyinin olmaması nedeniyle doğabilecek zararların önüne geçilmek amacıyla hazırlık ve zarar azaltma çalışmalarının bilgi merkezleri ölçeğinde yapılması öğretilmeli; tüm bilgi merkezlerinde risk değerlendirme çalışmaları ile acil durum planlarının hazırlanması zorunlu hale getirilerek titizlikle çalışmalar sürdürülmelidir. Bu bölümde ayrıca

pandemi süreci üniversite kütüphaneleri arasında mesleki iş birliğinin, paylaşımın, proje geliştirilmesinin ve iletişimde kalmanın önemine değinilmiştir. Pandemi sürecinde sağlık personelleri ve araştırmacılar güncel bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. İlacı ve aşısı olmayan bir hastalıkla karşı karşıya iken sağlık personellerinin, araştırmacıların, sağlık politikası belirleyicilerinin ortak kararlar ve güncel bilgiyle hareket etmesi ve salgınla mücadele planını birlikte geliştirmeleri gerekmektedir. Covid-19 pandemi sürecinde olduğu gibi tüm salgınlarda bilgi paylaşımı ve bilimsel iletişim oldukça önemlidir. Salgınlarda bilgi merkezi çalışanlarının üstlendikleri önemli rollerden biri önleyici tedbirlerle ilgili bilgi oluşturarak ve bu bilginin dağıtımını sağlayarak halk sağlığını bilincini geliştirmektir. Bilgi merkezi çalışanlarının önemli görevlerinden bir diğeri ise güncel gelişmeleri ve araştırmaları derleyip araştırma ekiplerine sunmak, araştırmacıları ve öğretim üyelerini desteklemektir.

Başta Covid-19 pandemi gibi afetler olmak üzere sağlığın her alanında bilgi yöneticilerinin ve sağlık yöneticilerinin ortak çalışmalar yapmaları ve birbirlerini tamamlamaları gereği sağlığın geliştirilmesi, halk sağlığı, iş devamlılıklarının sağlanabilmesi ve bilgi güvenliği gibi konuların önemi açısından oldukça değerlidir.